

„BISER“ izlazi dva puta
mjesečno.

Pretplata na „Biser“
Iznosi za društva K 10-;
Za učenike i muallime
K 4-; a za ostale K 8-
na godinu.

BISER

LISTA ZA ŠIRENJE ISLAMSKE PROSVJETE.

Za oglase plaća se prvi
put za cijelu stranu 20, za
pola 10. za osminu 3, a za
šesnaestinu 1 50 kruna. Sli-
jedeća uvrštenja uz popust.
Za prijevode oglasa iz jed-
noga jezika u drugi računa
se 8 kruna po stranici

Innemel-muminune ichvetun!

El-Islamu jalu ve lajula alejhi!

Pojedini brojevi 30 helera. Rukopisi se ne vraćaju.
: Neplaćena se pisma ne primaju,

PLATIVO I UTUŽIVO U
Mostaru.

Sve što se tiče administracije i uredništva lista
treba slati na adresu: „BISER“, Mostar (Hercegovina)

1. Zil-hidže 1331.

M O S T A R

1. novembra 1913.

X:

Panislamizam i Pan- turcizam.

S francuskog prevodi: **Salih Bakamović**

(Nastavak.)

Ideja Panturcizma, koja devet-deset godina napredovaše teško i polako, sada jako utječe na turski nacionalizam. O njemu se sa a raspravlja otvoreno i ozbiljno, kao o znanstvenoj teoriji; ali argumenti, na koje se oslanja nijesu baš uvijek pouzdani. Nu kako bilo, on će od sada utjecati na buduću politiku Turske, te mislimo da je potrebno da mu ovdje iznesemo kratak prijedlog.

Panturcisti se oslanjaju na pravila savremene socijalne filozofije i miješaju teoriju veličine i opadanja država, koju je postavio Montesquieu, sa načelom socijalne evolucije naroda, kako su ga jasno izrazili Herbert Spencer i drugi sociolozi. Oni tako misle da su neki narodi istrošeni, dok drugi dostizuju svoj vrhunac, a treći opet teže za svojim razvitkom. Među istrošene narode oni ubrajaju Grke, Perzijance i Egipćane. Oni stavljaju evropske narode u kategoriju naroda koji, dospjeli svom vrhuncu, upućuju se prema dekadenci, a Turke pak među u treću kategoriju, to jest među narode, koji istom ulaze u stazu napretka i civilizacije, imajući pred sobom sjajnu budućnost; budući da je tjelesna snaga Turaka ista kao u primitivnom stanju ljudskog života, te da njihovi živci nijesu izmoreni pretjeranim radom i iz

čega slijedi da po prirodnom zakonu jači slabije podjarmljuje, Turci će biti jedini vladari budućnosti.

Ratoborni karakter turanske rase poznat je već od starog vijeka. Borbe Huna, Massageta, Gouza, Mongola, Tatara, Turaka i t d, sve od početka historičkog doba sa arijanskom rasom, njihovi napadaji koji svagdje prouzrokovali užas, ovim ideolozima daju velike nade i mnogo snage da rade za buduću veličinu njihove rase.

Svi panturski pisci prikazuju ove ideje u sjajnim frazama. Oni govore da su u zapadnoj i centralnoj Aziji od najstarijih vremena živila dva neprijateljska plemena, iransko (arijansko) i turansko; jedno od ovih rasprostranjeno je od sjevera prema jugu, a drugo od juga prema sjeveru.

Ove dvije oprečne struje, dvije neprijateljske rase bile su neprestano u međusobnoj borbi; u istinu nailazimo u svakoj epohi historije na krvave tragove njihovog natjecanja u Transoxiani, u Harzemu, u Horasanu, na obalama Kaspijskog mora, po brdima Dagistana, i t. d., premda ove borbe većim dijelom u istinu ne bijahu nego borbe barbarstva protiv civilizacije ili, bolje rekuć, borbe sablje protiv pera.

Značajno je da su ove dvije rase jedna drugu uzajamno pobjegivale, jedna drugu sa snagom i junaštvom, a druga prvu sa znanstvom i civilizacijom; drugčije rekuć, Turanci svaki put kada bi osvojili Iran s'vremenom primahu običaje, civilizaciju i način življenja Iranaca i u najviše slučajeva bivahu asimilirani od ovih potonjih,

Ova je stvar tako jasna, da nam povijest Istoka za nju daje toliko dokaza te bi bilo suviše o tom dalje govoriti.

Dakle unatoč gospodovanju Turanaca i Turaka, od hiljadu godina u centralnoj i zapadnoj Aziji, u Iranu, Transoxiani i još za neko vrijeme u Indiji, te u našem vremenu u Iranu, Turkistanu, Turskoj i Tatarskoj, oni su naslijedili Irance u civilizaciji kako u jeziku tako i literaturi.

I da vjerski antagonizam nije činio zapreke za vlada sultana Selima i Sulejmana, zvanični jezik turske carevine bio bi perzijski; ta i danas osim glavnih riječi turski, cijeli se osmanlijski riječnik sastoji od riječi iz perzijskog i arabskog jezika.

S' druge strane, kada su Turci zaposjednućem azijskih obala Sredozemnoga mora i Evropske Turske došli u dodir sa svojim pobijegjenicima Grcima, oni su od ovih potonjih mnogo običaja poprimili.

Posve je prirodno da jedan narod ne imajući originalne i potpune civilizacije kad zavlada sa jednim mnogo kulturnijim narodom, mora primiti civilizaciju ovog potonjeg.

Ali panturcisti ne priznaju da stari Turanci nijesu bili sposobni i da nijesu posjedovali elemente civilizacije. Oni sve nedostatke, koje povjest tvrdi za Turance, pripisuju Irancima, Grcima i t. d. i prihvaćaju sve pohvale koje su historičari izrekli za junaštvo njihovih djedova, ali nijekaju sve pogreške, koje im isti historičari pripisuju.

Oni smatraju cijelu stranu historiju turanske rase kao neosnovanom, pošto su narodi koje oni podjarmiše na vijeke ostali njihovi neprijatelji i klevetnici, za to oni i gledaju Perzijance i Grke kao svoje najžešće neprijatelje, koji i jesu uzrokom da su Turanci izgubili svoju originalnu civilizaciju i literaturu. Prema njihovom mnijenju, prvi korak, koji bi se morao učiniti, jest taj da se iz turskog jezika svi arabski i perzijski elementi odmah izbace i da turski jezik ne sadrži ni jedne neturske riječi.

Najzad oni namjeravaju sjediniti tursko-tatarske jezike i stvoriti jedan opći literarni jezik, koji bi se propagirao u cijelom turanskom odnosno turskom svijetu, da bi tako postojao samo

jedan turski narod u zapadnoj, centralnoj i sjevernoj Aziji.

Jedan od najzagrijanijih među panturskim piscima, jest Ahmed Agayeff. Da pokaže turski svijet, on crta jedan krug, koji ide od Balkana prema Mančuriji i sadrži cijelu Malu Aziju, Balkan, Krim, Kavkazku, Dagistan, obale Volge, Saratof, Samuru, Ufu, Kazan, Orenburg, Sibiriju, Polarne krajeve, Mongolsku, Kinezki i Ruski Turkistan, Buharu, Hivu, Horasan, južne obale Kaspijskoga Mora, Azerbajdžan, i t. d. i pridodaje da turski svijet, koji je veći i od Evrope i Amerike, ima osamdeset miliona stanovnika.

U jednoj seriji članaka objelodanjenih u reviji „Turk J u r d i ”, glasilu panturcista on ide daleko sa svojim nacionalnim turskim idejama, opisujući moralne, intelektualne i prosvjetničke sposobnosti turske nacije i hvaleći njihov kulturni napredak, ističe vještinu Turaka u trgovini i ekonomiji, te za primjer donosi svoje sunarodnjake u Rusiji i one koji stanuju u sjevernim i zapadnim predjelima Perzije. On izražuje veliku mržnju protiv Perzijancima i njihovoj civilizaciji, koju nazivlje praznom i trulom, te proti književnim djelima iste kao što je Š a h N a m e pjesnika Firdusije; on kori Sultan Mahmuda Gazneviju, osvajatelja Indije, da se je zaboravivši svoju tursku narodnost, posve iranizirao i da je dozvolio Firdusiji, najžešćem neprijatelju Turaka, da na njegovom dvoru obnovi perzijsku narodnost, da grdi i kudi Turance, da u zvijezde okiva Perzijance, te da ovjekovječi Perziju sa obećanom nagradom turskog sultana. Takogjer on napada i Ši'itizam, obilježje perzijske narodnosti, te žali da se je isti i među Turcima proširio.

Veliki argumenat panturcista da opravdaju svoju doktrinu, koji je bez sumnje inspirirao Pan-germanizam i Panslavizam, jest kao i kod ove dvije doktrine, opasnost koja prijete malim narodima da će ih uništiti velike nacije, kako to iziskuju zakoni evolucije. Jednom riječi treba stvoriti veliki narod da se mogne odupirati utjecaju latinske, slavenske, germanske, anglo-saksonske i kinezke rase, koje se opažaju svuda, Primitivno stanje turanskih ili uralo-altajskih jezika u stupnju evolucije i nered u njima,

kojeg je manjkavost civilizacije prouzrokovala, pribavlja panturcistima vrlo povoljan teren za ostvarenje njihovih ideja, jerbo danas se jezik, više praktično nego znanstveno smatra kao najčvršća veza nacionalizma.

Za njihove argumente u korist nacionalističke propagande, panturcisti se oslanjaju na istraživanje evropejskih orijentalista, historičara i filologa. Jedan od ovih evropskih učenjaka koji se mnogo cijeni u Turskoj, jest historičar Leon Cahun, koji u veliko hvali Mongole i Džengiz Hana. Njegovo dosta poznato djelo pod naslovom „Uvod u historiju Azije” nedavno je prevedeno i na turski jezik.

Čudnovato je da panturcisti, unatoč njihovoj velikoj želji da ponovno ožive svoju prošlost i nacionalizam, slabo čitaju djela pisana u raznim dialektima turskog jezika ili pak u arabskom i perzijskom, koja se odnose na njihovu historiju i t. d. i kojima se baš najviše služe evropejski učenjaci u stvari istraživanja

(Nastaviće se)

Šemsudin Sarajlić:

Čobanče.

I

Osamnaest mu je godina, a od desete je za stadom u gori.

Planina ga hrani i goji. Mlado momče, lijepo i živahno. Svježe, veselo lice, a oko bistro kao gorski vrutak.

Stidljiv, prikrijavao bi pred svijetom svoje osjećaje. Već se zavodio u svoje misli u šumskoj tišini, uz nerazumno, ali ljubezno stado.

Svoje mlade dane provodio je u ushitu u slikovitim prirodnim krasotama: izjutra prvim obasjanjem sunca po gorskim vrhovima, o podne šumskom tišinom i debelim hladom, a pred večer, kad bi se iza brdeljka pomiljao za stadom kući, blagim »hladanom« i tonućim suncem na zapadu daleko ispred ozarenih tankih oblacića. Sve ga je krijepilo, sve osnažavalo, pa bijaše jak i lagahan, a napredan i mio, kao zelen bor.

S osnaživanjem razvijalo se u njemu momaštvo, pupalo nešto tajno uz slatke snove, tajno i čeznutljivo. Uzburkavalo mu srce i mlada stidljiva prsa, žarilo oko i ubrzavalo kretanje i hod, a mirišljivi zrak napunjavao toplom tanahnom maglicom slatkog sjećanja na prve snove mladića, koji tek pupa, prosanjane na nagradi, u samoći do svoga krotkog stada.

Je li se ko razumio tome njegovom rascvjetavanju teško je pogoditi, jer se on klonio svijeta. Ranim jutrom izgonio je krave na popasak do ručanice, a od ručka,

pošto bi se rosa digla, krenuo bi uz brdo stado u pasenju, priječajući s njim sat-dva, dok se ne bi mašio zaranaka i planine. A tada bi kroza šumu i paljike ožegao po dva-tri sata sa stadom naprijed. Makar da su steće planine pukle na dugo i široko, njemu su ipak na daleko poznate svaki panj, svaka dolina, svaki put, svaka klada. Znao je gdje je kojem seocu upremase, znao kad može za nuždu napojiti stado na šumskom potoku, a kad ga je opet morao stjerati na rijeku, iza koje su se redala razmaknuta seoca i poljane, pa ga opet jaskom uzvratilo preko brda.

Sa drugim čobanima malo se kad sastajao. Radije bi sjeo u šumi na kladu i gledao ljuljanje borovih i homorovih grana, ili odmičući od kuće ili dotjerujući stado na rijeku da ga napoji, latio bi se frulice, pa na njoj kajde izvodio.

Njegova tanka frula bila mu je odavna razgovor. Sve momačke i djevojačke pjesme, koje su se u njegovom rođenom kraju pjevale, izvodio je na svojoj frulici lahko, bez ikakva napora, prebirajući po njoj prstima kao od igre. Prsti bi igrali po fruli, a glasovi bi se sad zatezali i zavijali na jače, sad se drobili u prekidanju i jecanju, tanjih se i odskakali, kao djevojačko grlo u pjesmi, s kojega planina ječi i na daleko odzvanja. Samo, u njegovom sviranju odražavalo se više vreline srca i višeežnje.

Mnogo starije srce — kad bi se čobanče opazilo iz prijeka od sela i iz njiva, uz veliko bijelo stado i čulo njegovo sviranje — spomenulo bi se svojih mlagjih dana i jače zakucalo. Mladež bi mahom napela sluh i sa breckanjem krvi slušala glase iz brda, koji bi se spuštali u duboku kotlinu rijeke i opet se dizali, pa polahko zamicali za stadom preko brda. I glasi se čuli: »Plaho momče!« i »Volim kad udari, nego Bog zna što...« A kad se to i ne reklo, uzdah bi kazao tako što.

Djevojke već zamišljale, kako će on za godinu, za dvije biti dobra prilika za ašikovanje, dok se stada mane i počme zalaziti k njima na sijela. — Ali Džaferagića Kada na to ne čekala. Već će poći jednoga dana s bremom na rijeku, kad je opazila na pomolu stado, da vidi onoga koji joj sve više zadiraše frulom u srce.

Nekad ga je viđala, znala ga je nešto malo iz davnina. Ali ju je sada nešto naročito vuklo njemu bliže, odkako su glasi njegove frule počeli nemirnije ječati, kao da izgledaju i traže milovanja. Istina, njoj se već mnogo momci javljaju — ukoračila je u osamnaestu — javljaju radi njezine zadržavajuće ljepote i dobra položaja, ali u njezinom srcu to ne ostavlja takvih tragova, kao frulica, koja prijeko u brdu samo dogje i progje i za koju ne reče nikome, da je zamjećuje, makar da ju je čula svugdje, ma ne znam gdje bila.

Bi li Salko — naše čobanče — svirao, da je znao, da koga uznemiruje svojom frulom, a najmanje Kadu, koje ne zna, da je kad vidio, ali je čuo, da mnogi veći i sa strana lome koplje oko nje — teško je reći, pošto glasovi frule zvučahu više na oduške njegova mladoga

srca, nego li da teku od puke zabave. S toga se nije čuditi, što je, izdaleka dolazeći, sa zanimanjem gledao, kakvo je to mlado žensko na vodi i sudeći već da je djevojka, što je počeo misliti, kako će što brže do vode, da je dobro sagleda.

Zviznuo je stadu dva-tri puta jako na prste i ono se zatrkalo na niže k vodi. A on se lahko zaskakao za njim s kamena na kamen i s busena na busen, dok se nije našao za čas na vodi, sučelice Kadi na drugoj strani.

U kotlini rijeke nije više bilo žive duše. Za njim debelo brdo, obraslo grabovim i ljeskovim grmljem, a za Kadom kruškanje i kroza nj širok put na više u selo. Sredinom kroz malu livadicu protjecala tiha i duboka rijeka, a preko nje, podaleko na niže, podignut most za prijelaz, od kojega je vodio drugi put u selo, da se negdje pod njim sastane s ovim drugim putem, kojim ženskinje silazaše na vodu. Rijeka nije bila plaho široka, koje desetak koračaja.

Pod bošćom, zaklonjena lica, pritisnula je Kada rukama bremu u vodu, da joj se natoči. A Salko, opazivši njezine jedre, oble ruke, podusjane krvlju, gole do laktova, pa puno gibko tijelo, zastojao je zapanjeno i zagledao se u nju. Stajao je čas-dva, dok Kada nije, kao i ne znajući za nj' odmahnuła bošču s lica i sinula žarkim pogledom u ovce preko rijeke.

Salki se zamutilo pred očima. .. Vidio je, kako se uzvratu bošća i ispod bošće se ukaza lice lijepo, kakva on do tada nikad ne opazi. Vidio je oči, crne, plamene oči, bijelo grlo i čvrsta njedra, pa mu se nešto počelo okretati u glavi, koljena podrhtavati, a u ušima šumjeti. I kad su se malo po tom one plamene oči zaustavile na njemu, rumeno se lice još više zažarilo i oko usana joj preletio rajan smiješak, pri čemu su sinuli krasni, bijeli zubi, on osjeti kako ga krv pali u obrazima i skrenu pogledom u stranu... Pa u što god da pogleda, vidi samo pred sobom lice i žarke oči. A onaj mali smiješak — za nj riječi nema — samo je obasjao lice, da sine u još većem sjaju, u neiskazanoj ljepoti.

Sabrao se malo, da još jedan put pogleda: je li u istinu pred njim ljudsko stvorenje, ili mu se to tek prividje. Ali kad je pogledao prijeko, na drugoj obali je stajala samo uspravljena brema, a iza prvog kruškovog debla virilo je tek nešto malo od djevojčinog odijela. Sakrila se od njega.

(Nastaviće se.)

J. Tanović

Priznanje

Ljepoto! Sliko svih zemskih cara!
Pohlepo naga ljubavnog žara!
Klanjam se tebi i licu tvome
Ko ljubav silnom plamenu svome.

Dobroto! Dare svih bož'jih dara,
Miloto blaga, što nemaš para!
Klanjam se tebi — dražima mome,
Što riječ daju pjesniku svome.

Oj nježna ženo punanih grudi,
Raskoši meke bijelog tiela,
Jusuf te traži, pjesnik te žudi —

Ljubav ti strasnu i jaku nudi,
Pokritu plaštem tananog vela,
Što »plamen čežnje" zovu ga ljudi.

Ahmed Naim:

Temelji islamskog morala.

S turskog prevodi: Musa Ćazim Ćatić.

(Nastavak.)

Zaista je čudnovata ovakova podvala, kad je svakom naobraženu čovjeku poznato, da su muslimani najveće usluge liječništvu učinili.

Megju muslimanima su općenito poznate ove riječi, koje neki pripisuju Pejgamberu, a neki jednom velikom islamskom alimu:

— „El-ilmu ilmani: ilmul-ebdani ve ilmul-ed'jani" (Dvije su vrsti znanja: poznavanje tijela t. j. liječništvo i poznavanje vjere, dakle vjerske znanosti.) Treba uočiti, da je u ovoj rečenici liječnička znanost prije spomenuta, nego vjerska. Po velikom imamu Gazaliji naučavanje i vršenje liječništva je „farzikifaja" t. j. dužnost, koja s jednog muslimana otpada, ako je drugi musliman vrši.

No ostavimo mi Gazaliju i obratimo se izravno na najpouzdaniji izvor, na Božijeg poslanika. Ovi hadisi nepobitno dokazuju našu tvrdnju:

— „Ja ibadellahi, tedavu fe innellahe teala lem jeda' daen illa veda'a lenu devaen gajre dain vahidin elherem". (O Božije slugo! Liječite se, jer Bog nije ni jedne bolesti dao, a da joj i lijek nije odredio; jedina bolest, koja je izuzetak od tog, jest starost.)

— „Innellahe teala lem junzil daen illa enzele lehu devaen alimehu men alimehu, ve džehelehu men džeieielehu illessam". (Bog nije ni jedne bolesti spustio, a da joj nije i naročiti lijek spustio. Ko taj lijek zna, taj zna; ko ga ne zna, taj ne zna. Jedino smrti nema lijeka.)

— „Innellahe halekaddae veddevae, fe tedavu, ve la tetedavu bi haramin". (Bog je stvorio i bolest i lijek; dakle liječite se; ali ne samo sa zabranjenim lijekom.)

— „Innellezi džealeddae fe džeale šifae ma šae fi ma šae". (Bez sumnje, onaj, koji je bolest dao, i lijek joj je odredio. On je lijek za ozdravljenje onog, koga hoće, stvorio u onom, u čemu je htio)

— „Ma enzelellahu daen illa enzelellahu lehu šifaen". (Bog ni jednu bolest nije spustio, a da joj nije naročitog lijeka spustio.)

— „Li k'julli dain devaun, fe iza usibe devauddai berie bi iznillah". (Svakoj bolesti ima lijek. I kad se pravo potrefi lijek proti bolesti, nje nestane s Božijim dopuštanjem.)

— „Eddevau minel-kaderi ve kad jenfeu bi iznillahi". (Lijek je stvar Božije sudbine, što katkad Božijom pomoću koristi.)

— „Eddevau minel-kaderi ve kad jenfeu men ješau bi ma šae". (Lijek je stvar sudbine. Bog katkad izliječi onog koga hoće, onim čime hoće.)

Oni, koji muslimane ne poznaju, treba li bi već jednom znati, da islamsko vjerovanje u sudbinu ne potiče na lijenost, mizernost i letargiju.

Muslimani znaju i svjesni su, da se svi događaji u vasioni zbivaju po nekim stalnim zakonima i da te događaje rezultira jedan bezgranični lanac motiva i učinaka. I nema tog muslimana, koji ne bi znao, da bez sjetve nema žetve i da je nemoguće išta postići, što se ne će latiti srestava i rada.

Veliki je naš pejgamber nekom beduinu, koji je — ne znajući, šta za pravo znači „predanje sudbini" (tevek'jul) — pustio u haremu džamijskom svoju devu, ne svezavši je, i k njemu unišao, da mu se pokloni, rekao:

— „Akilha ve tevek'jel!" (Začusteći je, pa je onda predaj sudbini.)

Kad je jednom halifa Omer ibni El-Hattab upitao nekog Jemenliju, koji je bez posla vrludao medinskim sokacima, čime se zanima i dobio odgovor: „Ja se predajem Božijoj sudbini", gnjevno ga je ukorio ovim riječima:

— „Ne, vi nijeste mutevek'jil, vi ste lažac". Mutevek'jil je onaj, koji se predaje sudbini tek onda, kad je u zemlju tek sjeme posijao.

Uvjet islamskog „tevek'jula" jest, da „mutevek'jil" nikad ne smeće s uma postulate prirodnih zakona; a ako ih smetne, pa ga zadesi kakova nesreća, da tada to ne pripisuje u grijeh sudbini, nego samu sebi.

Biti nemaran prema prirodnim zakonima i ni podašto ih držati može samo onaj, koji Islama ne poznaje, ili je veliki duševni siromah.

Prirodne zakone Kur'an nazivlje Božijim običajem! I da nikako nije bilo znanosti i filozofije, muslimani bi znali, da opstoje neki zakoni — ili po šeriatskoj terminologiji „Božiji običaji" —, koji u svijetu vladaju.

U Kur'anu stoji:

— „Sunnetullahilleti kad halet min kablu ve len tedžide li sunnetillahi tebdila". (To je eto običaj Božiji, koji od vjkada vlada. I ti ne ćeš naći promjene u Božijem običaju.) Sura Feth 23.

Na drugom pak mjestu u Kuranu Bog veli.

— „Fe len tedžide li sunnetillahi tebdilen ve len tedžide li sunnetillahi tahvila". (Ti nikad nećeš naći promjene u Božijim običajima i ti ne ćeš nikad vidjeti, da Bog odstupa od svojih navika.) Sura Melaik'je 41.

Nuzgredice ćemo malko zadržati poglede čitaoca na ovom zadnjem ajetu, koje — kao uzorak nenatkriljivo lije-pog kur'anskog stila, te jednostavnosti i čistoće islamskog vjerovanja — jasno otkriva bitnost i suštinu prirodnih zakona, što svijetom upravljaju.

I ako su izvan predmeta i svrhe uzvišenog Kur'ana one znanstvene istine, koje bi ljudski um samostalno i bez

rukovogjenja objave — mogao otkriti, ipak — ako bi htjele polučiti svoju svrhu — morale bi imati takove tekstove i dokaze, koji se ne kose za pozitivnim činjenicama, nego koji ih potkrepljuju i učvršćuju.

Nije li tako, onda ne može se naći zdrav i valjan način, po kojem bi se u Kur'an vjerovalo.

Dok je ljudsko znanje kroz ovo hiljadu i tristo godina prošlo kroz hiljade kalufa i poprimilo hiljadu raznih oblika; dok su filozofske i eksperimentalne znanosti doživjele bezbroj promjena, nikad se kroz to vrijeme nije našao — niti se danas nalazi — kakav ozbiljan i racionalan uzrok, koj bi potresao vjerovanjem muslimana, a to je nadnaravno čudo (mu'džiza) Kur'ana.

Baš obratno: na kakovu se god stupnju ljudsko znanje nalazilo, Kur'an svoje sljedbenike potiče da ga naučavaju i po mogućnosti što više unapreguju

I sami stil navedenog ajeta jedna je od Božijih uputa, koje pokazuju, da je borba izmegju znanosti i prave pozitivne vjere jedna besmislica, jedna nerazumljiva stvar.

Promislimo li se malo, vidjećemo ovo:

1. Po gornjem ajetu vrijede sve premise pozitivnih i eksperimentalnih (empiričke) znanosti, ako nijesu tek nabacene hipoteze. Na muslimane je dužnost, da — rukovogjeni drugim mnogobrojnim ajetima, - koja im nalažu, da steku znanje, o nebu i zemlji — te znanosti izučavaju. Jer dužnost je razmišljati o Božijim znakovima. O Božijim znakovima se pak ne može razmišljati, dok se ne upoznaju svemirski zakoni, ili kako ih Kur'an naziva „Božiji običaj".

2. Kur'anski ajet naučava, da Bog ne mijenja svoje običaje i da od njih ne odstupa, a to ništa drugo ne znači, nego da su nepromjenjivi svemirski zakoni, koji su predmet empiričkih znanosti. Tim se muslimani potiču, da se koriste znanstvenim otkrićima.

3. Opetovanje gornjeg ajeta ima osobitu važnost. To opetovanje — osim što nas upozoruje, da veličamo i hvalimo svemirske zakone, dokazuje nam dvije istine. Sva sakrivena ljepota i dubina misli u opetovanom tekstu ovog ajeta leži u zamijenjenim riječim i „promijeniti" i „odstupiti".

Prva riječ nam dokazuje, da se prirodni zakoni ne mogu promijeniti t. j. ukinuti i drugim nadomjestiti, a druga riječ opet aludira na neprestani rad tih zakona bez pometnje i zapreke, a to će reći, da ti zakoni djeluju uvijek i neprekidno, ne gazeći svojih principa..

Koliko li ljubavi, težnje i slasti osjeća jedan istraživač istina, koji se u ovakom uvjerenju baci na otkrivanje svemirskih tajni!

U ovom se je ajetu Bog izrazio u jednini, a ne u množini, t. j. rekao je „Božiji običaj", a ne „Božiji običaji".

I iz toga mi razumijevamo, da su vrlo opravdana nastojanja, što su ih novovjeke znanosti do sad uložile, da raznovrsne zakone, za koje se držalo, da su megjusobno odijeljeni, zasebni, povrate jednom samo univezalnom principu.

(Nastavitće se).

Abdul-Hak Hamid:

Tarik.

(Osvojenje Španjolske).

Drama u šest činova i četiri dodatka.

S turskog prevodi: Salih Bakamović.

(Nastavak.)

Tarik: Ovdje ostaje moja pamet, moj razum, junaštvo i srčanost moja. Ta zar ćete me, oduzevši mi oružje, poslati kao zarobljenika? Kako će jedan zarobljenik s vojskom upravljati? Kako će jedan bolesnik liječnicima svoje lijekove dati upotrebiti? Je li to moguće?

Musa: Ako nemaš oružja, imaš svoje tijelo. Tvoje je tijelo vojnicima štiti, a i štiti je takogjer oružje. Nemoj da ponavljam: sutra ćeš unići u zaljev Španjolske.

Tarik: (*Za se*) U napredovanju je pobjeda, slava i istina, a zar ja napred ne želim? Ići ću u rat, ne žaleći ni malo svog života. Ali je Musa bin Nasir dosta star. Toga se najviše bojim. Nu na koncu, šta može biti? Ja ću se u ovom napornom poduzeću uništiti.

The, nek je to poduzeće plemenito, nek je moj rad savršen, pa neka propanem.

Za rodoljubne dužnosti žrtvovaću sve svoje nade.

Jest, ali Zehra — ta djevojka, koja je ljepša od mladosti i skupocjenija od života!?. Zar da njeno prijateljstvo bude prolazno kao mladost, a moje ujedinjenje s njom nesigurno kao život?

Zar da moja Zehra, koja je od hurija čestitija, od nebeskih anđela nevinija i od božica krasote ljepša; zar da se ta Zehra kao hurije, anđeli i božice može samo voljeti, a ne uzeti?

Da se uvijek na nju misli, a da se nikad ne vidi!?! Ja što god želim, kod Zehre nalazim, jer osim nje drugo ništa i ne želim. Ah, pa da nju pregorim! Zar da onaj raj bude prolazan kao ovaj svijet, ili da ovaj svijet bude obmamljiv kao san?

I zar da ona svadbena postelja, gdje su sve moje želje usredotočene, zar onaj nebeski tahterevan, onaj naslonjač ljubavi, onaj hram nevinosti, onaj oltar poštenja, onaj grob zločina, ono stratište podlosti i izhodište svjetlosti postane kućom tmine, sjedištem mraka, kršom ništavosti i grobnicom nestanka?

Zar da se ta nada moje budućnosti pretvori u uspomenu prošlosti?.. (*Kao izvan sebe nenadno:*) Zehra!.. Zehra!.. (*Svrativši na se pozornost prisutnih*) Sutra ću ići! Sutra idem, pa makar bio sudnji dan!

Musa: Najprije ćeš krenuti na Algeziras*) Izgleda, da će ti se tamošnji zapovjednik Tedmir svakako oduprijeti. Ako pobijediš, dobro ću te nagraditi: da ću ti svoju kćerku, Zehru.

(*Tarik i Zehra zadržću a za tim odmah oboje obori oči tlima. U isto se vrijeme očuje glas od Salhe, koja se brzo umiri.*)

*) Džeziretel-hadra.

Mervan i Aziz: (*jednoglasno*) Vidiš, naša je izjava djelovala, a rezultat će joj kasnije doći!

Musa: (*Za se*) Ljubav u čovjeku sve duševne sile pobugjuje. Junaka Ibni Zijada pokazuje ubogim Tarikom. (*Glasno*) Ali mojoj kćerki moraš iz Španije poslati jedan zaručbeni dar.

Tarik: U dvorovima gotskih kraljeva u Toledu ima dvadeset i pet skupocjenih vladarskih kruna. Njih ću poslati.

Musa: To ni mene, ni tebe ne zapada, a ne može se ni mojoj kćeri dati. Ako se zaplijene, otpremiće se Halifi. Za krune će se prema procjeni odrediti jedna svota novaca, od koje pet postotaka pripada državnoj blagajni, a ostatak će se podijeliti megju vojnike.

Ti nama pošalji jedan taki zaručbeni dar, koji ne bi ništa vrijedio, kad bi se prodavao, a kad bi se uzimao, da ga ne bi mogli milijuni platiti. Dogji k meni; kao zaručbeni dar... (*Govori mu na uho*) ako pošalješ, onda ti dajem moju kćerku.

Tarik: Budite uvjereni!

Musa: (*Tarifu*) Da idemo vidjeti te zarobljenike i konje, što si ih doveo.

Tarik: (*Osmjehnuvši se*) Tarif je prije nas sviju stupio na tlo Španjolske!

Tarif: (*S osmjehom*) Ta tamo je putovalo još mnogo Berberija.

Musa: Megjutim na obali, gdje je najprije stupio, trebamo sagraditi jednu varoš pod imenom Tarif. Svak će vidjeti, da ne idemo na Španjolsku, da je rušimo, nego da je kultiviramo. (*Promotrivši Salhu*) Imam još jednu riječ za ovo društvo, pa kogod od prisutnih neće, može je na se odnijeti.

Ja sam starac; poznato mi je, da ljubav ima tri stepena. Ona uvijek počevši od trećeg, dolazi na drugi i prvi stepen. To jest, ljubav se spušta ozgor dolje. Kad je na trećem stepenu, može se izliječiti, a kad je na drugom, može se preokrenuti; ali je li došla na prvi stepen, nju nije tada moguće ni odstraniti ni promijeniti.

Sada ako želite, idimo vidjeti zarobljenike i zaplijenjene konje. (*Odlaze.*)

PRIZOR V.

(Najprije Zehra sama, onda Tarik, a kasnije Musa.)

Zehra: S jutra odlazi! Kad on odlazi, zašto mi otac ovdje ostaje? Kao da još ne vidi, da je Afrika već umirena. Kad je prošli dan rekao, da će Mervan i Aziz s njim ovdje ostati, a da će na Španjolsku drugog poslati, odmah sam znala, da je to Tarik. Da, njega on šalje. A zašto da ja ovdje ostajem kao siročad i nejak. Ja, Zehra u ratu sam muško, a u ljubavi žena! Evo u junaštvu požrtvovna kći Musaova, u Tarikovoj je odsutnosti nemoćna. Zehra binti Musa, koja se smatra princezom u ljepoti, u ljubavi je pokorna kao robinja.

Ta i mudžahidske žene idu u rat, gdje zajedno sa svojim muževima postaju šehiti, ili gazije. A šta sam ja skrivila, pa da vodim brigu o Tariku i njegovom životu, a

da ne mognem kod njeg biti? Šta je Tarik zgrešio, pa da ne mognem kod njeg biti? Što je Tarik zgrešio, pa da se onda baš od mene udalji, kad je zaželio, da bude blizu mene? Ah, zašto moj otac Tarika bez mene šalje?

Tarik: *(Nenadno unišavši)...* Da me prisili na osvojenje Španjolske, a da zato tebe dobijem ..

Zehra: Ah! Jesi li došao, da mi još jednom rečeš, da ćeš sutra odlaziti?

Tarik: Ovaj moj nagli odlazak, da se što prije cilj postigne, isto je kao kad bi u nadskakivanju natrag išao da iz daljeg skočim, da tebi brže dogjem. Raduj se, što te otac usporeguje sa velikom zemljom Španjolskom. Ako ja Španjolsku osvojim, on će mene s tobom nagraditi. Ja ću Islamu jednu državu dati, a Bog će meni udijeliti jednog angjela, kao što si ti!

Zehra: Uvjerena sam, da je otac moju ljubav primjetio, prije nego sama ja.

Tarik: Oštroumni Arapi mogu i promatranjem stanje svake stvari saznati. Ili njima pogled i srce sve otkriva.

Zehra: Kad je tako, zašto ti ne možeš saznati, da ja ne ću moći tvoje odsutnosti podnositi? Ah, Ibni-Zijad, ti ćeš meni iz Španjolske poslati „fatihu“, a ne svadbeni dar!

Tarik: *(Velikim naporom)* Dijete! Državne dužnosti nadvlagaju ljubavne osjećaje.

Zehra: Zar ti mene za slavu žrtvuješ? Nevjerniče!..

Tarik! Ah!... Tebe je teško žrtvovati, vrlo teško. Zehra, ja sam Arap, ne govorim laži. Znadem mnogo koješta ali za licemjerstvo, ne znam. Da podignem slavu Islama, tebe ću žrtvovati, premda je tu žrtvu teže prenijeti, nego li Španjolsku osvojiti.

Zehra: Tako? Ali eto opet me žrtvuješ. Zar tako?

Tarik: Tako je! Pod moranje je tako: ja te s ponosom žrtvujem.

Musa: *(Ulazi osmjehnut)* Tarik bin Zijad, dostojan slave Ibni Zijad!.. Ovaj je svijet prolazan za ljudski život on nije dovoljan za lijep glas i lijepo djelo. Grof Julianos je prešao na Islam. I on sutra zajedno s tobom polazi. Od Halife sam dobio sada zapovjed; *(pokazuje pismo)* gledaj... on zapovjeda pravdu.

Zehra: *(Nehotično)* Sjutra ćeš ići!

Tarik: Sjutra, preksjutra, uvijek ću ići samo naprijed.

Musa: Da te Bog učini pobjediteljem i da ti neprijatelja uništi! *(Obadvojica odlaze).*

Zehra: *(Za se)* Kad sutra ne bi otišao, ja bih ga spremila.

ZASTOR PADA.

II. ČIN.

Kraj pritoka Vadilate i u blizini rijeka Šeris prikazuje španjolsko središte.

PPIZOR I.

Don Luis Merkado, grof Duferia, kapetan Domino, general Don Sol, vojvode i časnici u oklopima, s buzdovanima, sjekirama, mačevima, štitovima, praćama, helebardnma, pancierima i kop-

ljima. Djevojke napojiteljice vojvoda. Pobočnici, glasonoše, jahač na mazgama. Kasnije Don Alfonso.

Grof Duferia: Glasovi su važni. Junački Tedmir gubi na ratištu! Pobjeda je uvijek na strani Arapa. Govori se, da je Tarik vrlo hrabar i vješt vojskovođa Beduini koji se nalaze u njegovoj pratnji, neprestano se pomnožavaju i kud prolaze, svuda pustoše kao poljski vihori. Da im na put stanemo, kako ćemo spram kuge stajati? Da bježimo, kako će se pred olujom bježati?

Don Luiz Merkado: Oluja sa čovjekom udara i u kamen i u zemlju; ali mu ne dira u čast. Mi se branimo, pa ako i poginemo, ostaće nam ime i čast. Osim toga mi možemo Arape i Tarika otpremiti ili onamo, odakle su došli, ili u sami pakao,

Don Sol: To je moguće. Vojske imamo preko devedeset hiljada, a sa Tarikom jedva da ima četrdeset hiljada, ratnika, od kojh jednu četvrtinu sačinjavaju same ženske.

Dominio: Kako ćemo mi ratovati s jednim narodom, čije su se žene naoružale?

Duferia: Recimo, da ih dočekamo, ali je li vam pobjeda sigurna.

Don Luiz Merkado: Ako se prije samoga boja na poraz pripravimo, naravno je, da ne možemo pobijediti. Nada u pobjedu jedna je od onih stvari, koje hrabre vojnike. Časnici uvijek trebaju vojsci pripovijedati o pobjedi, njenoj slavi, o ratnom plijenu i njegovoj vrijednosti. Ako i nadalje budemo govorili take riječi, koje srca rastužuju i živce slabe i koje će zbuñjene ljude do ludila dovesti, moramo propasti i kad bi nas bilo ne devedeset hiljada, nego dvadeset puta po sto hiljada.

Don Sol: Pa i ako u Arapa ima ženskih pod oružjem, zar ih nema i kod nas? Ta valjda vi ove naše napojiteljice ne držite za svadbene peharnice? Ako i nijesu hrabre, one ipak čovjeku daju hrabrost. Dogijte, da vas vidim, gospogjice! Ta šta vam je; zašto ne točite? Ili vi nemožete govoriti kao djevojke, koje gledamo u snu; ili ne čujete, što se govori?! Ovdje ima toliko osoba ozebla srca i smrznute krvi; udijelite im malko topline. *(Uzima času od jedne djevojke)* Toči! *(Napojiteljice počnu tamo i ovamo točiti vino.)*

Don Luiz Merkado: *(Don Solu)* I ti središte vojske pretvaraš u pivnicu!..

Don Sol: Jerbo naši časnici svoju hrabrost u krčmi pokazuju... *(Pije).*

Dominio: Da, i mi imamo ratnica. Samo njihove ratnice prolijevaju krv, a naše vino. Arapi su naučili ispijati čaše smrti, a mi pjemmo malagalsko vino.

Don Sol: Zar vino?.. Oh, oh!.. *(Pije.)* Duša! Duša!

Jedan pobočnik: Tedmir je napustio Algaziras i pobjegao! *(Riječi uzbugjenja prekidaju pobočnikov govor. Nekoliho prisutnih megjusobno govore.)*

Drugi pobočnik: Tarik se nalazi u daljini od jedan sat hoda! Nenadno je izbio s vojskom kao zvi jezda repatica. . . .

Don Luiz Merkado: Ah, ah! Kako velika brzina! Naša vojnička straža nama javlja za neprijateljev dolazak,

kad je on već došao! . . . (*Don Alfonsu, koji dolazi.*) Tedmir pobjegao! Tarik dolazi!

Don Sol: I mi ćemo Tarika otjerati! Obranu trebamo, napadajući, činiti.

Don Alfonso: Po mom mnijenju bolje bi bilo, da se za obranu natrag povučemo:

Dominio: Ja se ne ću s ovog mjesta ni makni ti.

Duferija: Ja ne vidim drugog spasa osim predaje.

Nekoliko časnika: (*U jedan glas.*) Trebamo navaliti: Ne, nego bježimo... Predajmo se... Ne, ne predajmo se!...

Merkado: Ja već vidim, šta će od nas biti zbog ovog nesporazuma i razdora. Evo još jednog glasonoše! (*Prema došljaku*) Kako? Jesi li vidio, da je na ovu stranu prešlo četrdeset hiljada Arapa?

Glasonoša: Kako sam ja doznao Tarik je kraj Algerizasa brdo zauzeo i nadjenao mu ime „Džebelettarik“ (Gibraltar).

Merkado: (*S prezrenjem*) Da, tako se nešto dogodilo prije dva mjeseca!

Don Sol: (*Hodajući govori.*) I mi, ćemo Tarika uhvatiti i zarobljenikom ga nazivati. Živila Španjolska!

Svikolici: Živio Rodenik! Živila Španjolska!

Vojnička straža: Po kraljevu nalogu trube sviraju za navalu!

Merkado: To nije nužno javljati. I mi već čujemo Najzad da li smo nužni komandi onog pjanice, onog vladarskog brbljavca!?

Druga vojnička straža: Po kraljevoj zapovjedi trubači sviraju za navalu.

Merkado! Jeste li vi obavješteni? Kažu da neprijatelj dolazi.

Pobočnici: Neprijatelj se evo ukazao! Neprijatelj dolazi!

Merkado: I mi to vidimo. Na to nas nije nužno opominjati; (*Zagor, opća kretnja; vojnici trče; bubnji i talambasi udaraju; španjolske se zastave počnu vijati; jahači na mazgama navaljuju.* — *To stanje traje.*)

Jedan pobočnik! Arapi prelaze rijeku Šeris sa devama.

General Don Alfonso: (*Trgnuvši sablju*) Nek u zemlju propanu! Mog konja!... (*Konja dovode.* - *Čuju se glasovi straha i užasa*)

Glasovi: Živio kralj! Živila kraljica!

Merkado: Kralj i kraljica se mogu naći. Nek živi domovina i narod, domovina i narod!.. (*General Don Alfonso uzjaši na konja i kreće. Svi skupa lete. Opća kretnja: jedni odlaze drugi dolaze.*)

Jedan časnik: Arapi su došli u Latu. Već riječicu prelaze!

Duferija: Ah, šta bi bilo, kad bi se ovog ratovanja prošli! (*Vika se i graja povećaje. Lukovi se napinju, strijele i praće lete. Čuju se poklici užasa i krik ranjenika. Jedni preko drugog lete; uvijek se navaljuje. Čuje se nekoliko glasova: Kralj!... Živio kralj! Kralj dolazi!... Živio naš kralj!*).

Merkado: Živila Španjolska! Gle na nosiljci dolazi!.. Po svoj prilici će izgubiti prijestolje!.. Glupane! Misliš li, da si izišao u lov na ženske!.. Zar se u rat dolazi u tako sjajnoj i biserom okićenoj odori? Ali gle, nije nosiljka, nego kočija! Sio je u poznata kraljevska kola. (*Glasno se smijući.*) Ah, to je život!.. Ako ništa, ono bar da se pred smrt pozabavimo Dolazi na kolima, u kojim će ga neprijatelj zarobiti!.. (*Opet prezirno se grohotom nasmije.*) Život.. Život! Bar da ovako u zabavi mrijemo! Dolazi na ratište u odori bludnice; dolazi nagizdan kao lutka!.. Pa opet hoće da ga narod voli kao malo dijete...

(Nastaviće se.)

Dželal Sahir:

O lijepa nevina ženo!...

S turskog preveo: **Musa Ćazim Ćatić.**

O lijepa nevina ženo, kojom se ljepota diči!
Što mi se kroz dušu šuljaš poput šimširske sjene?...
Zar ne znaš, da moja duša pustoj pagodi sličī,
Što vječni mraci ljube trošne zidove njene. —

Ah! u toj pagodi davno kandila pogasi vrieme,
Pendžeri, kubeta, vrata u noć joj avetski zjaju,
A po tlu idoli leže pa sveto njino tjeme
Pogana gamad gazi. I mrki pauci tkaju

Po svuda mreže guste. Na polju oko hrama
Uz pisku i divlji hihot lijeću šišmiši, sove —
I svud se slegla pustoš i gusta olovna tama
I suzom nadojeni sjetni oblaci plove.

Tek katkad s kupom u ruci nad tom se pagodom vine
— Pojući pjesmu mira — angjeo krila bijelih
I katkad biserni mjesec poput utjehe sine,
Prosipljuć s usana svojih pregršt lotosa svehlih....-

.. O lijepa nevina ženo, kojom se ljepota diči!
Što mi se kroz dušu šuljaš poput šimširske sjene?...
Zar ne znaš, da moja duša pustoj pagodi sličī,
Bez vjere i žrtvenika, bez mile uspomene? —

Pa zar pod njenim svodom da odjek biljurski zvoni
Veselog djetinskog smjeha, što s tvoje usne se roni?
I zar da ružična noga nebeske kćerke gazi
Po prahu i kalnom blatu, gdje gamad pogana plazi?

Ne, ne, o divna ženo! Ti nemoj dolaziti više
U hladne i tamne kute pagode — duše moje,
Jer tamo odavno veće otrovni vjehor diše,
Pa bi potrgat mogo ljljane mladosti tvoje!...

Muhamed Ferid Vedždi:

Muslimanska žena.

S arapskog prevodi: **Edib Tešu jak.**

(Nastavak.)

Bilo je prije nekih naroda, — o kojim ćemo mi poslije nešto progovoriti — koji su svojim umovima obilazili i bludili oko ovakvih neostvarivih poduzeća, pa je njihov životni opstanak bio izvrnut svjema teškim socijalnim nepogodama, te su najzad propali, ostavivši iza sebe samo uspomenu, da su nekada bili na ovom svijetu.

Ovakove pojave i dogagjaje sociolozi smatraju iskustvom, poslije kojeg se oni ne daju zavarati od kojekakvih kićenih laži fantastične filozofije.

U enciklopediji devetnaestog stoljeća na jednom mjestu stoje ove riječi:

— Ovaj pokret, koji se u današnje vrijeme poveo u korist žena, ne može dati nikakova drugog rezultata osim konačnog pozitivnog utvrđenja istinitosti onog općeg iskustva. Ta ljudski je vas rod dugo vremena živio u mnogo nižem i u svakom pogledu težem socijalnom stanju, nego što je današnje stanje žena, koje on sažaljuje. Ali su napredni narodi ljudskog društva počam od srednjeg vijeka bili toliko jaki, da su se mogli kutarisati od poteškoća i zapreka, koje su ih kružile, jerbo ova socijalna bolest i izopačenost, koja bijaše nužna posljedica prošlih vremena, nije nastala iz toga, što bi se vladajući tjelesno odlikovali nad podložnim kao što je to kod muškaraca i žena, megju kojim baš organska t. j. tjelesna razlika postoji.

Što se tiče podložnosti žene prama muškarcu, nju obratno baš nije nužno ukinuti, jer ona će se moći postepeno preobraziti i u sklad dovesti sa općim moralnim usavršenjem.

Ta ova podložnost se osniva izravno na prirodnom opadanju žene, koje nikako nije moguće zaustaviti; ovo prirodno pak opadanje i nedostatak činjenica je, koju dokazuju svakodnevna sociološka opažanja i biološka iskustva.

Biologija nam n. pr. anatomski i fiziološki dokazuje, da su kod sviju životinjskih vrsta, naročito kod ljudi ženske po samoj prirodi od muškaraca tjelesnom konstrukcijom mnogo niže i slabije u djetinsko doba".

Kad je gospogja Hircoure, koja je poznata kao gorljiva zaštitnica žena, jednom pisala glasovitom filozofu — sociologu, Proudhone-u pitajući ga za njegovo mišljenje o ženskom pitanju, on joj je odgovorio, da ni malo ne daje važnosti nastojanju žena oko svoje emancipacije, kao što je i doslovce u svom djelu „Shvaćanje reda" rekao, da to nastojanje nije ništa drugo, nego ambicija žena, koja dokazuje neku bolest njihova spola i da ta bolest svjedoči, da one nemaju dara ni sposobnosti, da bi mogle svoju snagu procijeniti i svojim poslovima samostalno ravati.

Te svoje tvrdnje poslije on opravdava svojim znanstvenim doktrinama i doslovno veli:

— Spolna razlika izmegju muža i žene, slična je — ne ću reći: jednaka razlici izmegju spolova i vrsti ostalih životinja. Zbog te baš razlike nije moguće ženi i muškarcu, da budu ravni i jednaci, nu ja ipak ne velim, da oni ne mogu biti nešto drugo.

Žena ne može biti pripadnica jedne zemlje (državljanka), što joj neće muž biti pripadnik te zemlje. Kao što se n. pr. rekne gospogja predsjednikovica ženi predsjednika republike. Ali ove moje riječi ne znače, da žena nema nikakove dužnosti ni uloge u životu.

U kratko: ja sam pripravan, da neoborivim faktima i argumentima dokažem, da žena mnogo niže stoji od muškarca u svijetu umjetnosti, filozofije i morala i da bi ona propala, kad bi njen položaj u društvu bio onakav, kakav je muški i kakav joj vi želite, jer ona bi na taj način postala obična robinja".

Na žalost, ovakove stroge znanstvene doktrine su konačna posljedica samilosti i sažaljenja onih, koji se bore za apsolutnu žensku emancipaciju. Ta sva ta nastojanja ovih ljudi, svi njihovi obamamljivi argumenti padaju u prah pred prirodom i znanošću i rezultiraju samo to, da se svjetski učenjaci gnjevno dižu proti takovih ljudi, a da žena postaje igračkom svjetskih usana.

Jedan ustaje i veli, da je žena još u dobu djetinstva; drugi veli, da nije odgojena, a treći nešto treće, što ozbiljno ožalošćuje nas muslimane, što nam sama naša vjera nalaže, da prama ženi lijepo i ljudski postupamo. A koliko li su štetne po ovaj slabi i nježni spol takove uzaludne riječi, kojima se on tobože u zaštitu uzima!

A kako su žene bile nepotrebne tim riječima!

Autor „Emancipacije žene", drži da u Evropi i Americi postoji pokret, koji ide za tim, da proširi žensku slobodu, pa ovo veli:

— „S toga eto ljubitelji napretka u Evropi i Americi živo rade, kako bi poboljšali položaj žene i doveli je do još višeg savršenstva, iznad onog, do kojeg su dospjele. Oni su stalno i čvrsto odlučili, da će se boriti na ovom putu, dokle god žene ne dopru do stepena, na kojem se muškarci nalaze i dokle god ih ne izjednače sa sobom u ljudskim pravima..

(Nastaviti će se).

Ahmed-Hamdi Aliefendić:

Pod dugom.

Motto: Ko pod dugom umre,
svezanih ruku ide na
onaj svijet.

Rijetko je naći čovjeka, da se čuva tugjega haka, kao što bijaše rahmetli Mula Osman. U cijeloj našoj čaršiji, a i u drugim bližim mjestima izvan naše kasabe nije niko mogao dahnuti griješnicom i reći:

— „Vala se kod mene Mula Osman zadužio i ne htjede mi platiti".

Do duše bilo je u njegovom životu i takovih nezgoda, da bi bio prinuđen i na priček — do boljeg vremena — kupiti. Kad bi došlo vrijeme da dug plati, a on se nije mogao dotle osigurati s novcima, onda bi otišao svom vjerovniku, pa bi se ispričao, rekavši mu:

— „Danas je mog duga rok istekao, pa treba da ti sada platim, ali — na žalost — ja ti nemam odakle platiti, nego ako mi baš ne možeš roka produljiti, ja ću prodati najpotrebniju mi stvar, pa ću platiti.“

Takim bi riječima vjerovniku smekšao srce, pa bi mu sa zadovoljstvom rok produljio. A on bi se požurio, pa bi što prije onu svotu sakupio, te dug isplatio. — Kad god bi došao u kahvu, kahvedžija bi mu, po običaju, donio kahvu, a on čim popije odmah je plati, prije nego se je findžan ohladio; a kad bi mu kogod prigovorio, što tako odmah plaća, on bi se ispričao, da je zaboravan, pa bi kasnije mogao ne platiti.

Mula Osman je lijepo živio. Imao je nešto malo svoje zemlje, ali je bila plodna, pa bi mu lijepu godišnju idaru donosila. Velim, lijepu idaru, za to, — jerbo je Mula Osman — isto kao i njegova domaćica — bio kanatli. Nije u svaku besposlicu i u razne čefove novaca trošio. Uvijek se držao one narodne poslovice: „Ko kupuje što ne treba, prodavače ono, što mu treba“.

Kuća mu nije bila kakva zadružna; imao je samo jednoga sina, koga je izdržavao u gradu u medresi. I on je nekad učio u medresi, pa je toliko naučio, da je poslije bio nekoliko godina imam u čaršijskoj džamiji, ali je najposlje, dao ostavku od službe. Prislilo ga, da ostavi službu, novo nadošlo vrijeme, u kojem treba više raditi nego prije. Od imamske službe vrlo slaba plata bila, pa je mislio: ako hoće čovjek da poveća svoj imetak, ne može ga povećati nikad imamskom platom, nego će uvijek biti na glavnici ili će nazadovati, a svoje djece nikad usrećiti ne može, jer je djetinja sreća u očinom džepu. Suviše, znade Mula Osman, da džamijskom službeniku svako stavlja razne prigovore za svaku sitnicu, a prigovor je teže trpjeti, nego gvožđe gristi.

On je svog sina dao u medresu da uči, jer mu je drago bilo, da i ne on bude učevan čovjek. Ali nije postupao sa svojim sinom onako, kako je njegov otac s njim postupao, jer je osjećao, da današnje vrijeme drugačije iziskuje. Njegov je otac njega jednostavno dao u medresu i ništa više, a on je dao svog sina najprvo u osnovnu školu, pa pošto je pred vjeroučiteljem svršio početnu vjersku nauku, i svršio osnovnu školu, onda ga je dao jednom vrijednom, ali usavršenom majstoru na 4 godine, da nauči zanat. Kad je pak svršio zanat i uzeo svjedodžbu od majstora, odmah je nastavio vjersku nauku u medresi.

Sada — reče Mula Osman - dokle bude moguće, može učiti u medresi, a kad ostavi medresu, nabaviću mu alat (orugje) pa neka prihvati za zanat, neka pošteno radi i živi. Ja — veli Mula Osman — kad sam ostavio medresu da mi ne bi ovo malo zemlje, ne bih znao čim bi se zanimao, i kako bi se prehranjivao, jer nijesam znao ništa svojim rukama uraditi. —

Mula Osman pošto ostavi imamsku službu, otvori dućan te nabavi nešto bakalluka i poče raditi. Kako je ta prva godina bila plodna, a njegovo ponašanje sa mušterijama, uljudno posao mu pogje u ruku vrlo dobro, tako, da je zaslužio u svome dućaniću lijepu svotu novaca. Tada on odluči povećati trgovinu i sa mehkom robom (manifakturom).

Treće jeseni ode Mula Osman u Sarajevo i donese mehke robe, a posao mu od tada još bolje pogje u ruku. Od tog je vremena Mula Osman počeo ljepše i udobnije živjeti. I sin mu je, Sulejman efendija, ostavio medresu i došao kući. Otac mu nabavio orugje, i on poče raditi za sebe kao ... stolar u svojoj radionici. Za vrijeme odmora uvijek je ostajao kod kuće ili u dućanu kod oca. Nabavio kjitaba i raznih poučnih knjiga, pa se zabavljao i čitao ih. Nije se htio klatariti sa lolama i bitangama, koje kuda, po birtijama, niti je zalazio u one kahve, u kojim većinom zanatlije igraju komara i drugih raznih igri. Samo bi nekad petkom — i to vrlo rijetko - izišao u mahalalu i to na želju prijatelja — a Bogme, ne bili mu se koja djevojka dopala, jer mu majka odavno nagovara oca da ga oženi.

Jednoga dana pronese se glas, da je isprošena načelnikova kći.

— „Za koga?“ Pita se znatiželjno po čaršiji.

— „Za Sulejman efendiju, Mula Osmanova!“

To je njegove zavidnike veoma kosnulo.

— „Jeli to moguće?!“ rekoše oni, sjedeći u kahvi.

— „Zar Sulejman Mula Osmanov da uzme onaku djevojku. Čudo, kako načelnik dade svoje jedino dijete za njega kad je ona imala boljih mušterija?“

— Ko joj je bio bolji mušterija? Upita ih Mustajbeg trgovac, vrlo naobražen čovjek.

Na to će jedan izmegju njih razjaren: „Salih Omeragin, on je ludio za njom, a osobito, čovjek zgodan, a starinom soj. Zar se Sulejman može sravniti s načelnikom?“

Načelnik ga može za mekinje kupiti.

Na to će opet Mustajbeg, malo uzrujan:

— „Što badava praviš galamu?“ Bi li bilo to pametno,

da načelnik dade svoje jedino dijete za Saliha Omeragina, koji je svoga oca lumpujući upropastio do sada bar na 2—3000 forinti. Zar je soj Salih Omeragin, koji je i moralna i materijalna propalica, a nije soj Sulejman efendija, koji je naučen, a ima i svoj dobar moderan zanat, pa može gdje god hoće živjeti, nije pokvaren, niti ide stranputice? Zar je načelnik poludio dati svoju kćer onom, koji se je u njegov imetak zaljubio, a ne u njegovu kćer? Treba mu za budućnost, kad nestane: šta, veli, načelnik je veoma star, odmah će umrijeti da se njegovim imetkom progustiram. Zar je načelnikova kći izludila poći za bitangu i sebe baciti u vječitu propast“.

Zavidnici progutaše pljunku i ušutiše. — Veselje je trajalo čitavih petnaest dana. Sulejman ef. bio veoma veseo i zadovoljan. Moglo se primijetiti, da mu je godio novi život. I Almasa-hanuma — Sulej- . ef. mlada — bila je potpuno zadovoljna, jer je osjetila

da ju Sulejman ef. strastveno ljubi. Imala je nadu, da će on uvijek taki ostati, te da mu ne će zapeti oko za koje drugo žensko biće i da će uvijek nju - samo jedinu nju voljeti. —

Do godinu iza Sulejman ef. ženidbe, razboli se Mula Osman, te legne na smrtnu postelju. Sulejman ef. ga je brižljivo posluživao, davao mu lijekove i na svaku njegovu želju i zapovijed bio pripravan, da mu što bolje udovolji. —

— „Sulejmane! sjedi der kod mene"! Reče Mula Osman, ono jutro, kad mu se bila bolest pogoršala. Sulejman sav protrnu, pa sjede kod očina uzglavlja.

— „Šta želiš, babo"!"

— „Sine! Slušaj dobro moj zadnji savjet. Nemoj se bez nužde nigdje zaduživati. Nemoj nikom ni novčića ostati dužan. Bez šta možeš biti, ono ne kupuj, pa ne ćeš biti dužan. Dug je zao drug, a osobito je tugji hak težak, jer Bog dž. š. svoj hak, ako hoće, može pokloniti, jer je njegova milost široka, a ako hoće, on će i kazniti, a tugjeg haka ne će pokloniti, pa će na sudnjem danu svako svoga prava tražiti i — naći će ga. Sine! otigji u čaršiju pa upitaj one osobe, što sam s njima pazarivao: da li nisam ostao štogod kome dužan, pa ako budem ostao, a ti plati. Sine! nemoj biti tvrde ruke. Uvijek siromahe i nemoćne po mogućnosti potpomaži. I potporna muslimanska društva ne zaboravi, i ta su nam društva potrebna kao komad hljeba".

To Mula Osman izgovori, pa poče šehadet k'jelimu izgovarati i čim je svrši, nakon jedne minute izdahnu i — umrije. —

Tog se časa ukućani iskupiše, te nastade plač i jecanje. Sulejman ef. je gorko plakao i žalio svog roditelja — bez mita dosta — kakovog više nikad imati ne će. Cijela se kasaba ožalostila sa smrti Mula Osmanove. A kako i ne bi? Mula Osman je bio vrlo dobar; nije nikada nikoga vrijeđao, nego na protiv, svakom bi se lijepom i prijatnom riječi javljao. Spram mogućnosti svakom bi bjedniku pomoć pružio, ma to bilo: novcem; drvetom, brašnom i t. d. Ko god bi ga za savjet upitao, svakome bi volju ispunio i savjetovao ga. — Ko god je čuo za Mula Osmanovu smrt, svako je pohrlio da dogje na dženazu i da svoga dobroga dosta zadnji put očima isprati u vječitu kuću — u mračni grob. Da je Mula Osman bio megju svijetom obljubljen, najbolje je posvjedočila velika skupina svjetine na njegovoj dženazi. —

Dva su dana prošla, od kada je Mula Osmana izmegju živih nestalo. Od onda u njegovoj kući niti je tko gotovio, ni jeo ni pio, niti se je moglo jesti od puste žalosti. Treće jutro Sulejman ef. uranio, pa je sjeo sa svojom majkom, te se s njom razgovarao o očnoj smrti. Njegova mlada hanuma ispekla kahvu, pa im unijela, da se na jutru okrijepe. Svekrvin i mužev findžan nalila, pa im dodade, a onda progje u jedan kut sobe i poduprijevši se rukom o čelo sjede.

— „Šta je tebi, nevjesta, što šutiš?"

— „Hajde popi kahvu", reče joj svekrva. Almasa uzdahnu pa reče:

— „Ništa vala majko, nešto sam se zamislila o rahmetli babi". — Na to će Sulejman ef. sažaljivo:

— „Hajde ovamo Almasa, sjedi za mangalu pa popij kahvu, nema koristi badava misliti".

— „Usnila sam ga noćas"!"

To Almasa reče, pa brižnu u plač, a svekrva je začugjeno upita:

— Hajr inšallah nevjesta, kako si ga usnila?! Almasa, otravši suze odgovori:

— Vigjoh ga u neakvoj zelenoj livadi, a on sjedi na jednom brdeljku. Sjeo je na koljena, a uzeo svoj štap, pa ga metnuo preko krila. Izgledaše mi vrlo neveseo. Ja ga upitah: kako ti je ovdje, babo na ovom svijetu? A on mi odgovori:

— „Svakako, draga nevjesto! Za sve sam Bogu dž. š. dževap učinio, samo ne mogu da odgovorim za nekoliko groša, što sam ih zaboravio na dun'jaluku platiti, nego sam ih ostao dužan. Za to sam odregjen da na ovoj Božijoj vrućini ovdje sjedim i da se patim. A ako moj sin za me dug plati, onda ću otići pod ono veliko drvo — što ga vidiš — u onaj hlad, i onda ću se od ove patnje osloboditi". Ja pogledah gori na jednu brdoravan, na kojoj se je uzdiglo jedno neobično — visoko a granato drvo, od koga se prostire veoma veliki i debeli hlad. Onda se opet obazrem babi i rekнем:

— „Čudim se, babo, kako da ti budeš dužan, kad si ti sve prije plaćao čim štogod kupiš, a što si na veresiju uzimao, to si u vrijeme točno plaćao, a osobito, nije nitko iza tebe nikakva duga tražio". Na to babo uzdahnu, pa mi reče: „Reci Sulejmanu, neka se opet raspita po čaršiji: kome i koliko sam ostao groša dužan, pa neka plati da se iz ovog znoja i vreline uklonim u hlad". Onda se zašuće i opet pogleda u me, te htijaše nastaviti govor, dok se nešto sruši — a ja se probudih". Na to će Sulejman ef. tužno:

— „Baš mi je to za čudo... ja sam se za njegov dug raspitivao po cijeloj čaršiji i nitko mi ne reče, da mu je moj otac ostao štogod dužan. — Taj je dan Sulejman ef. za to ponovno raspitivao svakoga po čaršiji, ali opet, kao i prije dobi isti odgovor. Sulejman ef. je bio veoma zabrinut, hodao je izvan sebe. Da je itko toga vremena rekao, da mu je njegov otac dužan — odlahnulo bi mu. Iza toga do deset dana dogje handžijino dijete Sulejman ef. kući i javi mu, da ga zove u han nekakav čovjek — jabandžija.

Sulejman ef. dogje u han, a handžija mu stranca prestavi da je trgovac iz Sarajeva.

— „Ja sam vas — reče trgovac — zatražio da vas upitam: da li ćete vi priznati, da je vaš otac meni dužan stotinu groša još od prije dvije godine. Kada je dolazio u Sarajevo, uzimao je od mene robu, pa nije sve mogao da isplati, te je ostalo neplaćeno sto groša, a on je kasnije, valjda, zaboravio platiti, jer ga nijesam ni jedan put opomenuo. Na to Sulejman ef. radosno uskliknu:

— „Gospodine! duboko vam zahvaljujem, kada ste me opomenuli za mog oca dug. Tim ste mi veliko dobro učinili. Dakle, do sad vam je bio moj otac dužan, a od sada više nije. Evo ti ja mog oca dužnu svotu isplaćujem“.

Potegne kesu i izbroji trgovcu čistih stotinu groša. Kada je Sulejman ef. došao kući, kaza majki i mladoj hanumi, šta se je sa trgovcem dogodilo za dug. Taj je slučaj i njoha veoma obveselio. U svijuu se je moglo na čelu neko zadovoljstvo pročitati i drago im je bilo što je Almasin san izišao na pravo, da Mula Osman ne leži više pod dugom. —

Abdul-Aziz Borić:

Slomljeno je srce moje!

Gospogjici A. B. R.

Slomljeno je srce pusto,
Raspukle su grudī moje
I ja vehnem! Pitaš: zašto?
Ah s nevjere, dušo, tvoje!...

Ti sad s drugim ašikuješ,
Drugom pružaš ruku meku:
To me boli, s toga eto
Moju dušu jadi peku.

Ali neka! Sretna budi,
Moja bol te ne će kleti — — —
Samo katkad u toj sreći
I tužna se mene sjeti!...

Dr. Osman Namik:

Teiste i ateiste.

(Vjernici i bezvjerici)

S turskog prevodi: Abdusselam Hadžiferizović.
(Nastavak.)

Prethodni uvjeti i nužni slijedom povezani uzroci, uzrok su postanka; ti su uzroci i uvjeti jedni drugim neophodno potrebni; naime svaki pojedini od njih iziskuje opstojnost drugog i svijet se neprestano mijenja prama njihovom mijenjanju. Običaji Božiji na taj način vladaju.

Osim toga ravna crta, boja i zvuk — to su sve slučajne stvari, a slučajnu stvar tumačiti analogno prama nužnom biću nije apsolutno dozvoljeno po zdravom razumu, ma kako ta analogija odgovarala pravom stanju stvari.

Po tom i kad bi bili ispravni Džahidbegovi dokazi o tim trima stvarima, naime o pravoj crti, boji i zvuku, ipak nikako ne mogu se primijeniti na egzistenciju velikog Stvoritelja svijeta a osobito onda ne, kad se pozitivno zna, da su neispravni i lažni.

U svijetu prirode postoji i prava crta i boja i glas; oni nijesu samo apstraktni pojmovi. I s toga ovdje nema

nikako mjesta polemici izmegju vjernika i bezvjeraca o primjeni tih stvari na Božiju egzistenciju.

Gospodin doktor je malo prije rekao, da će govoriti o problemu „apsolutnog vertikalnog pravca“, pa ćemo ga i o tom saslušati:

— Ja ću o ovom pitanju sada govoriti, na se ga primijenivši, pa naravno vi ćete me — zbog njegove važnosti — pomno saslušati. Kao što vjernici imaju prirogjenu ideju o Bogu, ja tako imam prirogjenu misao o apsolutno vertikalnom pravcu, jer ja u ovom svemiru ne mogu ni zamisliti jednog tijela, koje nema prazninu »povrh sebe« i »niže sebe«.

Nu izmegju »gore« i »dolje« ima jedan apsolutno okomiti pravac; n. pr. nadamnom je nebo, a niže mene površina zemlje. Jer ako ne zamislim izmegju neba i zemlje taj pravac, ja ne mogu odrediti svog stajališta u svemiru.

Pri prisposodbljanju dvaju objekata, oni ne smiju biti istovjetni; nego megju sobom slični; oni moraju imati nešto zajedničko, a to se zove „tertium comparationis“ (Vedžhi šebeh.)

Izmegju ideje o Bogu i o apsolutno okomitom pravcu nema ništa zajedničkog, nema ništa, što bi ih činilo sličnim. Ako se uzme kao „tertium comparationis“ megju njima sama ideja, opet je bez osnova, jer Bog nije samo apstraktan pojam, nego veliki znanošću i umom utvrgjeni problem, dočim je rečeni pravac pusta tvorevina fantazije i tlapnje ljudske.

Čudnovato je, kako je Džahidbeg, bojeći se da se valjda ne skotrlja gdjegod, skoknuo na zemlju i zamislio se u obliku kipa, koji je za kolac privezan.

Kadkad se opet pričinja kapetanom broda, koji je izgubio kompas na širokom oceanu, pa se ne može orjentirati i odlediti tačke, na kojoj se nalazi.

Ali mora Džahid begu biti poznato, da je i „gore“ i „dolje“ bilo nebeskih tjelesa, bilo njihovih stanovnika samo znanstvena pretpostavka. Mi ne znamo u koju vrstu filozofije spada njegovo zamišljanje apsolutno okomitog pravca i pripisivanje svemirskim tjelesima onog „gore“ i „dolje“, kad to nijedno ne postoji, jer je oboje izvan zakona gravitacije, koji u svemiru vlada.

On dalje veli:

— Misao o ovom apsolutno vertikalnom pravcu vrlo je raširena megju ljudima. Neki n. pr. ljudi ne mogu nikako shvatiti, da mjesec može u prostoru zračnom stajati, bez da je uz nešto vezan. Isto tako i s djecom. Golovanci su se bojali, da im se nebo na glavne ne sruši. Nu i ako je misao o apsolutno okomitom pravcu vrlo raširena megju ljudima, ja ipak ne mogu kategorički ustvrditi, da se ona kod svijuu ljudi nalazi; ta možda ima ih i takovih, koji te misli nemaju, kao što ima i bezvjeraca, koji nemaju ideje o Bogu. Šta više moguće je, da je prva misao više u ljudstvu rasprostranjena, nego li misao o Bogu.

Naravna stvar, da se širenjem prosvjete sve više umanjuju ljudi, koji imaju misao o apsolutno okomitom pravcu; takovi su ljudi većinom iz nižih neprosvjetljenih slojeva, pa naravno, da se ta njihova ideja mora smatrati obmanom.

Razum pak djece, nije razum, razvijen pomoću saznanja, nego posve prirodan.

Što se tiče Golovanaca, poznato je, da je to jedan od starih u neznanju ogrezlih naroda, pa mislimo nije pametno na njih se pozivati, raspravljajući o ovakovim važnim i znanstvenim pitanjima.

Osim toga ova neispravna misao o rečenom pravcu i kad bi bila ne znam koliko raširena, ipak to ne bi iziskivalo njenu istinitost, jer u svijetu još uvijek imade toliko raširenih krivih misli i predrasuda.

Uz to danas ne bi ni djeca iz osnovne škole, davali nikakove važnosti ovoj obmani o rečenom pravcu. Onda čime bi mogao Džahid beg dokazati, da se je ona onoliko raširila među ljude; ako je pak raširena među bezvjerjima, vjernici ih za nju ne pitaju, niti im zbog nje prigovaraju.

(Nastaviće se.)

Epigrami.

Poslovice raznih naroda. Po njemačkom složio:
Sulejman Mursel.

Taktika.

I u moru svoga žića
Neka brodar znade,
Kad se uprav plovit' ne da,
Lavirat' valjade. *

Nenadana opasnost te
Često stigne hudo;
Klisuri se brod ukloni,
Nasuče na prudo. *

Kog je žegja za znanošću
Daleko odvela,
Nek bar crpe svježju vodu
Iz živoga vrela,

Sudbina

Nemoćni smo spram sudbine,
Što nas v'jekom preža;
Odrejenu ribu hvata
I razdrta mreža.

„Ja pojmam što je muka,"
Zalud mnogi zbori;

Onaj pravo vatru znade,
Kome kapa gori. *

Kad te bogat prijan zove
Tad mu dom pohodiš,
Siromašnu i nepozvan
Od sebe dohodiš.

Travunjanin:

Ljepota glazbe.

Es steckt der Same vieler
guten Tugenden in solchen
Gemiithern, die der Musik
ergeben sind. *)
Luther.

Pored raznolikih stvari i predmeta u prirodi, koje zavolimo — ni sami ne znajući za što, — te se čak sa osebnim zanosom divimo skladnosti njihovih raznovidnih boja i kontura, tako nam isto omile i neki proizvodi umjetničkog stvaralačkog duha, te u njima osjećamo neko ugodno duševno raspoloženje.

Opet imade takovih stvari i pojava, koje nam se ne mile i koje su nam odvratne, premda nema razloga, radi čega su nam odvratne.

U prvom slučaju osjetićemo u duši nekakovo ugodno duševno raspoloženje, a u drugom neugodno. To duševno stanje nazivamo čuvstvom. Takovo čuvstvo, koje se pobuguje na gore navedene načine, nazivamo estetskim čuvstvom.

Od sredstava, kojima se razvija estetsko čuvstvo, vrlo je važna glazba. Ona se u glavnome dijeli u vokalnu (glasovnu) i instrumentalnu (glazbalnu). Vokalna, koju u prvom redu sačinjavaju narodne popijevke, sadržava u sebi takove glazbene elemente, kojima nam se zagrijava srce i krijepi duša. Narodni napjevi, poradi raznolikosti svoje melodije, vrlo povoljno utječu na obrazovanje estetičkog čuvstva.

Ljepota melodije sastoji se u načinu izmjenjivanja tonova. Što se pravilnije izmjenjuju tonovi, to nam melodija popijevke bolje godi duši i slušamo je s nekom osebnom nasladom. Izmjenjuju li se pak tonovi nepravilno, kao što je to kod škripe drvenih kola, onda nam se nervi prenesu u takovo duševno stanje, koje baš najbolje ne prija našem organizmu.

Slavujevo pjevanje pratimo s najvećom nasladom i ugodno nam odliježe u duši, dok graktanje gavrana baca nas u neku sjetu i sumornost duševnu, što nerado slušamo. Slavujevo je pištanje lijepo i ugodno, a gavranovo hrapavo graktanje ružno i odvratno.

Koliko god narodne popijevke uspješno utječu na razvitak estetičkog čuvstva, kad se pjevaju jednoglasno, ipak se njima u tom pogledu ne polučuje onakav uspjeh, kao kad se pjevaju u zboru — višeglasno.

Kao što nam većma prija i oku godi zelena livada, išpromiješana šarolikim cvijećem, nego čisto zelena, tako će nam još većma prijati i duševnu nasladu pružiti livada, u kojoj su cvijeci mnogobrojniji, nego li u onoj prvoj. S toga ćemo reći, da je ova livada ljepša od one prve.

Tako je i s narodnim napjevima. Čujemo li jednu popijevku, koja se pjeva jednoglasno, pa iza toga drugu, višeglasno, rećićemo, da je ova druga ljepša i milozvuč-

*) U takovim srcima, koja su odana muzici, zasagjeno je sjeme mnogih dobrih krijeposti.

nija. Otpjeva li se za tim kakova pjesma, koja je proistekla iz duše koga pjesnika i koju je uglazbio kakav glazbeni umjetnik, tada ćemo se topiti od milja, razgali će nam se čitav organizam, duša će nam zaploviti valovima milozvučnih akorda.

Kako je to stalo s instrumentalnom muzikom?

Nema čovjeka, koga ne bi omamila svirka ma kakvog muzičkog instrumenta! Koliko nas puta zanese sviranje čobančetove sviralice, kad se desimo gdje god u planini, u kojoj ono provodi dan uz svoje bjelorusno stado?!

Onaj glas sviralice, izpremiješšan milopojem ptica pjevica, pa ona romantičnost planinska, sve je to u takovom skladu, da se ljepše zamisliti ne može. I upravo radi te skladnosti u prirodi, ljepše i ugodnije nam dušom odliježe biserni glas sviralice.

S kakovom duševnom nasladom slušamo melodije, koje se izviju s pojedinih glazbenih instrumenata? A kako li nas se tek dojmlje i u kakovom nam se milju kupa duša, kad čujemo harmonično brujanje zbornog sviranja?!

Radi množine različitih elemenata, kojima se obrazuje i usavršuje estetsko čuvstvo, zborni pjevanje i sviranje, te muzika uopće, spadaju među najbolja sredstva te vrsti.

Od kolike je vrijednosti po čovjeka, kao najsavršenijeg bića Božijeg, estetika, ne da se u malo riječi kazati. Dosta je, ako reknemo, da nas ona uči: kako ćemo razabirati, šta je lijepo, a šta ružno: šta je privlačivo, a šta odvratno; šta nam se mili, a šta ne mili, i to sve bez obzira na našu neposrednu materijalnu korist.

Pošto je već prije istaknuto, da se estetsko čuvstvo usavršuje glazbom, a u današnje je doba ona svakom pristupačna, s toga je svakom preporučujem. U njoj će -- pored obrazovanja rečenog čuvstva -- za dokolice uvijek naći ugodnu zabavu i duševnu nasladu.

NARODNE UMOTVORINE.

Brat i sestra.

Iz zbirke: „Haremske ružice.“

Maćehica Muhameda kara, :
 A babi mu begu Ali-begu:
 „Ah čuješ li, beže Ali-beže!
 Svak' preposti šehri Ramazana,
 Tvoj Muhamed ni jednoga dana,
 Već u krčmi čaše ispijaše.“
 U ta doba Muhamed na vrata,
 On mi nosi bijela musafa.
 Svome babi turski selam viknu,
 Babo mu ga primit ne htijaše.
 Kad to vidje mladi Muhamede,
 On mi ode na gornje čardake
 Svojoj seki ljepotici Fati,

Pa govori lijepoj djevojci:

„A Boga ti, moja sestro Fato,
 Što se na me razljutio babo?
 Što mi ne htje selama primiti?“

Govori mu ljepotica Fata:

„Bogme ne znam, brate Muhamede.“
 U to doba babo mu na vrata,
 On nosaše perna buzdovana,
 Stade biti mladog Muhameda,
 Kud ga bije, sve mu krvca lije,
 Kud ga kuca, sve mu koža puca.
 Pade Fata ocu po rukama:
 „Nemoj babo života ti tvoga,
 Ispaše mu oba crna oka.“
 Za to babo haje i ne haje,
 Već on bije mladog Muhameda.
 Kad ga se je dosti natukao,
 Onda ode niz bijelu kulu.
 Ja' da vidiš ljepotice Fate!
 Skočila se na noge lagane,
 Ona stere mekane dušeke,
 Pa uzima mladog Muhameda,
 Uzima ga za bijele ruke,
 Povali ga u mehke dušeke,
 Pa govori mladom Muhamedu:
 „Moreš znati, da ćeš preboljeti?
 Da prodajem ruho iz sanduka,
 Da ja tražim po moru berbera,
 Da kupujem po dukat mehlema.“
 Govori joj mladi Muhamede:
 „Ah čuješ li, moja mila seko!
 Mogu znati preboljeti ne ću.
 Ne prodaji ruho iz sanduka,
 Ti ne traži po moru berbera,
 A ne kupuj po dukat mehlema!“
 To izusti, a dušicu pusti.
 Kada vidje ljepotica Fata,
 Da umrije bratac Muhamede,
 Ona lati noža žeženoga,
 Nožem se je u srce udрила.
 Kol'ko se je lako udarila,
 Na nožu je srce izvadila.
 Tu dva mejta naporedo pala.
 Kad u jutro jutro osvanulo,
 Osvanulo i sunce granule,
 Ispod kule prolaze jarani,
 A jarani mladog Muhameda.
 Oni njega mlada dovikuju,
 Al' iz kule niko s' ne oziva.
 Babo se je jadu osjetio,
 Ide beže uz visoku kulu,
 Kad izigje na gornje čardake,
 Desnom nogom vrata otvorio,
 A lijevom u krv ugazio.
 Na golemo čudo udario:
 Kad li leži zlato Muhamede.

A do njega ljepotica Fata,
 Kad to vidje beže Ali beže,
 Odmah se je natrag povratio,
 Pa dovede hodže i hadžije
 I dovede bule i kadune,
 Pa je svoju djecu opremio
 I dvoje je djece ukopao.
 Svako ih je jutro oblazio,
 A jedno je jutro podranio,
 Svoju djecu po imenu viče:
 „Ustaj Mušo, ustaj moja dušo!
 Gjogat ti se na telala dao,
 Kupuje ga moja nepritika,
 Nepritika iz Bruse kadija,
 Svome sinu zlatu Muhamedu.
 Ustaj Fato, ustaj moje zlato!
 Kavad ti se na telala dao,
 Kupuje ga moja nepritika,

Nepritika iz Bruse kadija,
 Svojoj kćerki ljepotici Fati."
 Dok mu nešto iz zemlje govori:
 „Otle hajde, naš premili babo!
 Bog ubio prokletu maćehu,
 Koja nas je s tobom zavadila,
 A na pravdi Boga istinoga."
 Kad to čuo beže Ali-beže,
 On ti ode svom bijelu dvoru,
 Svoju ljubav na avliji nagje.
 Ja da vidiš bega Ali-bega!
 Mahnu sabljom i desnicom rukom,
 Svojoj ljubi odsiječe glavu,
 Pa on vadi noža iza pasa,
 Nožem se je u srce udrio,
 Na nožu je srce izvadilo.

Zabilježio Fehim H. Baščaušević.

LISTAK

Iz islamskog svijeta.

Broj muslimana gjaka na Kavkazu. — Prema izvještaju prosvjetnog odjela kavkazke vlade u lanjskoj godini pohagjalo je niže i više državne gimnazije 590, a realne škole 558 gjaka muslimana.

U ženskim nižim i višim gimnazijama bilo je u svemu 154 učenice muslimanke. Preparandiju je pohagjalo 74 muslimana, a djevojačku školu »Marinski« 17 muslimanaka.

U zanatlijskim školama bilo je 191, u gradskim školama 1263, a u osnovnim rusko tatarskim školama 16.697 muslimanskih gjaka.

U cijeloj Kavkazkoj ima 1541 muslimanska škola, u kojima predaje 1625 učitelja, a koje pohagja 31.533 muslimanskih gjaka.

S. B.

Musl. ženski list. Ovih je dana počeo u Kazanu (Rusija) izlaziti muslimanski ženski list pod imenom »Sijom Bihja«, kojemu je svrha: prosvjetno i odgojno podizanje i oplemenjivanje islamske žene. Utemeljitelj je i urednik ovog lista Jakub Halili ef., vlasnik islamske knjižare »Jol« u Kazanu.

Muslimani u Finskoj Prije kratkog vremena je čuveni islamski učenjak Mahmud Esad ef. u svrhu proučavanja proputovao sve ruske pokrajine, u kojim žive muslimani, pa je svoje dojmove o njihovu kulturno ekonomskom stanju iznio u dva-tri velika članka u bagčesarajskom »Terdzumanu«. Po Esad efendijinu pisanju najnapredniji su između ruskih muslimana, oni u Finskoj. Njih ima tamo tek nekoliko hiljada naseljenih, a svi se skoro bave trgovinom, poglavito manufakturom. Oni imaju svagdje, gdje stanuju, svoje džemate, džamije i imame, a žive u velikoj slobodi i uživaju sva gragjanska i politička prava kao i Finlandeži, s kojima stoje u najiskrenijim prijateljskim odnošajima. Ima takovih tamošnjih muslimana, koji su počeli s pedeset kopejki trgovati, a danas imaju

milijune kapitala. Esad ef, na koncu veli, da muslimani u Finskoj svaki dan sve više napreduju i da uživaju velike simpatije Finaca kao ogranak turanskog stabla.

Muslimanska trg. banka u Baku-u. Zauzimanjem multimilionera Aga Bala Kolijefa, vlasnika parnog mlina u Baku-u, tamošnji su muslimani prije nekog vremena osnovali muslimansku trg. banku s osnovnim kapitalom od tri milijuna rubalja, koja je uz dosadanju tamošnju muslimansku banku već otpočela svoje djelovanje.

Književnost.

„**Misbah**“. Saznajemo, da će od 1. novembra o. g. organ »Bos herceg. Džemijeti-ilmije« promijeniti oblik i izlaženje. Imaće format običnih političkih novina, izlaziće jedan put na sedmicu, a štampaće se veći dio arapskim pismenima, a neki dio latinicom i ćirilicom. Radi ovih promjena biće mu i cijena nešto viša, po svoj prilici za članove »Dž.-II« 5, a za nečlanove 8 kruna na godinu.

„**Uzroci propadanju islamskih naroda**“. — Pod tim je naslovom prije kratkog vremena nekakav do sada u našoj književnosti i javnom životu nepoznati Alija Hotić, koji - kako vele — studio pravne nauke na zagrebačkom sveučilištu, izdao jednu brošuricu, koja je odmah zauzimanjem nekih naših ultra liberalaca i Mostar poplavila i — naravno — izazvala najveću osudu muslimana proti sebi, a najveće negodovanje proti svom autoru.

Mi smo kupili i od početka do konca pročitali tu i formatom i sadržajem malu knjžicu, koja tako krupan naslov ima, da bi njegov smisao mogli obraditi samo učeni filozofi i sociolozi, koji su u tančine proučili Islam i u najsitnije sitnice analizirali sve događaje, sve uzroke i posljedice u kulturno društvenoj historiji i razvitku islamskih naroda.

Mi smo je pročitali i s dubokim uzdahom odložili, jer nas je ugnjavila i umorila, govoreći samo ono, o čemu

smo sto put opširnije čitali i što smo možda više nego taj Hotić poznavali. Ova je brošurica takogjer izazvala i naše negodovanje proti svom umišljenom i ambicioznom ocu koji bi — slijepo u svemu majmunišući Evropejce i njihove kulturno društvene nazore — hotio silom iz stuboka prevrnuti naš porodični i socijalni život, te ga staviti u onakav oblik, kakav je na Zapadu i koji bi želio, da se islamski narod odreče svih svojih tradicija i muslimanskih obilježja, pa da postane zgoljni Nijemac ili Francuz, kojem ne treba ni vjera, ni ko će ga u vjeri naučavati.

Te on svoje želje u nekojim izvodima otvoreno iznosi, pa ćemo se mi sada na te izvode — mimoišavši sav ostali sadržaj — osvrnuti i njihovu netačnost dokazati.

Govoreći — u nekoliko riječi — o uzrocima propadanja pojedinih naroda i konstatujući, da je taj uzrok kod isl. naroda sama vjera (meazallah?), Hotić doslovno ovo veli:

— „*Ima pako ustanova, kojima čedni izvor nalazimo u Kur'anu, ali koje je gorljivi fanatizam izobličio do granica ludosti. Pod njegovim uplivom [fanatizma] poprimila je vjera, kojoj prvobitnom zadaćom bijaše, da poduči i odgoji narod, demagoški karakter tako, da vrijednost čovjeka pred prijestoljem vjere izčezava, čovjek je tu kao sredstvo, da se vjera onakova, kakova jest, uzdrži, čovjek i vjera zamjenili su svoje uloge, mjesto da mu posluži, on njoj služi.*

Hotić u prvoj rečenici ovog pasusa veli, da je ustanove Kur'ani-azimuššana do ludosti, izobličio gorljivi fanatizam, a da je imalo imao pojma o Islamu i o Kur'anu i da se nije pri prisanju te rečenice služio mislima kakvog zapadnog fanatičnog pisca, ne bi nikad mogao takove gluposti i uvrede na Islam izgovoriti. U prvom redu gospodin akademičar Hotić morao bi, bar kao inteligentan musliman, koji se usugjuje pisati o ovakovoj temi, znati, da po propisima same velike naše vjere nije nikad ni jedan čovjek mogao tumačiti uzvišenog Kur'ana i njegovih zasada, ako nije u dušu proučio sve islamske glavne znanosti, ako nije strogo upoznao sva četiri temelje naše vjere i sve ostale nauke, koje su poznate u vremenu, u kojem on živi.

Od komentatora (mufessira) kur'anskih najpoznatija su i najpriznatija trojica i to: Fahrudini Razi, Zimahšeri i Kadi Bejav. Sva trojica ovih velikih ljudi poznavali su u tančine sve savremene znanosti i svu nauku Islama, pa su onda pisali svoje tefsire na veliki Kur'an, koji i danas zadivljavaju najveće evropske učenjake i filozofe. Razija je upr. poznao duboko astronomiju, matematiku, liječništvo, geometriju, geologiju, pa filozofiju Platona, Aristotela i drugih grčkih filozofa i t. d.

On je a i druga dvojica sve te onovremene znanosti doveo u sklad s islamskom vjerom u svom tefsiru, koji se sastoji od osam debelih svezaka, a za koje lijepo reče naš Osman Nuri Hadžić, da im je svaka stranica velika knjiga duboke filozofije.

Naša se je ulema, tumačeći Kur'an, strogo držala eto ovih velikih ljudi i nije se nikad usudila po svom vlastitom ukusu i čefu izobličavati njegove uzvišene ustanove, kao što to reče famozni Hotić, u svojoj još famoznijoj brošurici.

Zadnjih je godina veliki učenjak i misirski muftija, šejh Muhamed Abduhu predavao u ezherskom sveučilištu svoj tefsir, što ga već više vremena iznosi u »El-Menaru« njegov učenik Sejjid Muhamed Rešid Riza.

U tom je tefsiru besmrtni Abduhu, čiju svestranu učenost cijenjaše i engleski filozof Spencer i svi glasoviti evropski učenjaci, protumačio svaku zasadu i ustanovu Kur'ana prama današnjim znanostima, a pri tumačenju mu ipak bijahu oslonac Razija, Bejavija i drugi stari mufesiri. Nu po Hotićevu mišljenju niti su stari mufesiri, niti Abduhu bili kompetentni tumačiti Kur'an; on bi to znao najbolje učiniti: sve kur'anske ustanove onako pro tumačiti, kako će njegovu čefu i pokvarenom ukusu goditi. (Nastaviće se.)

Kulturne bilješke.

Muslimanska banka u Bos. Krupi. Elhamdu lillah, i kod nas se bosansko-hercegovačkih muslimana u zadnjih nekoliko godina poveo pokret za gospodarstvenim podizanjem, te se je do sad osnovalo već više novčanih zavoda po raznim mjestima kao u Sarajevu, Tešnju, Banjaluci, Brčkom, Bjelini, Foči, it. d., koji služe na uhar i korist našem milletu, izbavljajući ga iz pandža bezdušnih lihvara i stranih, tugjinskih kreditnih zavoda, koji su mu krv i znoj sisali.

Sada evo novine javljaju da su i krupski muslimani inicijativom g. Oskara Somogijija, direktora Muslimanske centralne banke u Sarajevu, koji je u službenom poslu prije nekog vremena putovao kroz Krajinu i u B. Krupi se dva-tri dana bavio, zaključili osnovati svoj kreditni zavod s kapitalom od 100 hiljada kruna, koji će se pribaviti rasprodajom 2000 dionica po 50 kruna.

Pravila su ovog novog muslimanskog novčanog zavoda — kako čujemo — već izragjena i vladi na odobrenje poslana, pa će on skoro otpočeti djelovati na korist islamskog naroda.

Mi pozdravljamo ovo korisno ekonomsko poduzeće krupskih muslimana i želimo mu svaki uspjeh i napredak.

H

Poruke i odgovori uredništva.

M. Z. u O. Hvala na pošiljci. Unići će u naredni broj Bratski selam.

H. S. Gj. u K. Ono nijesmo mogli ni uz najbolju volju uvrstiti, jer sama stvar nema trajne važnosti, da bi joj se dalo mjesta u kulturnim bilješkama. Trebao si poslati kojem od političkih listova. Selam.

M. Č. G. u S. Vaš prikaz Charlesa Boudellaire-a poslali smo g. Matošu, da ga pregleda, jer — ne poznavajući francuskog jezika — mi se bojiimo, da taj prikaz nije jednostavno otkle izvagjen i preragjen na naš jezik. Pjesme pak vaše: »U francuskom salonu« i »Madame« uputili smo kroz naš koš u Paris gospogjici Carmen, koja oko »kipa Venusova pleše«, -jer ona će ih valjda razumjeti, pošto vonjaju po „hiper modernom“ parfemu, a nama belli ne idu u glavu.

Ispravak. U prošlom broju dogodila nam se pogreška kod prelamanja lista, da su u narodnoj pjesmi: »Nijema Fata« prometnuta četiri stiha na kraj prvog stupca a trebali su da dogju na svršetku pjesme. To su ovi stihovi.

To je beže jedva dočekao,
Pa on vrati lijepu djevojku,
Natrag ju je majci povratio,
Na 'nom konju, u onom odijelu.

Uz ove stihove izostalo je i ime Fehima H. Baščauševića, koji je pjesmu zabilježio. S toga ga molimo, da nam tu nehotičnu pogrešku oprosti.